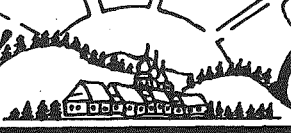

Карпатська Русь

Karpatska Rus *Carpatho-Rus*

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT YONKERS, NEW YORK AND OTHER MAILING ADDRESSES

Ч,23 ЮНКЕРС Н.Й. 8ГО НОЯБРЯ 1996, YONKERS,N.Y. NOVEMBER 8, 1996 VOL. LXIV, NO.23

ПРИЗИВ ДО МОЛОДИХ ЛЕМКІВ

Редакція газети - "Карпатська Русь" звертатся до всіх Лемків з призивом писати спомини з молодих літ, проведених на Лемковині або пізніше на вигнанню в західних або північних землях повоєнної Польщі. Тоти спомини сут барз цінни, бо дают нам картину з життя Лемків в найгорши часи нашої історії за цілий час відколи Лемки жили на Лемковині.

Интересни спомини будеме друкувати в нашої газеті, а за найлучши даме нагороду в виді интересних книжок і фотографій з Лемковини.

Старши Лемки описували свои фамелійни і сельски або містови події, котри мали місце в краю і тото ест цінний материял для історії нашого народа того часу.

Писати можна на лемківской бесіді, на англійском або польском язюку, як кому вигіднійше.

Редакція "КР".

"ПОЛЬСКЕ ПРАВОСЛАВІЕ"

Польонійна газета "Nowy Dziennik" помістила статью під заголовком Polskie prawoslawie (13-го августа, 1996 р. - Нью Йорк), в котрой автор Лешек Вонтрубскі дае обширні інформації о православній Церкві в Польщі, котра ест автокефальна. Само заглавіе можна розуміти так, же ест Поляки православні, котри живут в Польщі рядом з Поляками- католиками (римо-католиками) і мают свою автокефальну православну Церков, котру возглавляє православний митрополит ксьондз архієпископ Василій.

Польскій Автокефальний Православний Костел, як подав автор, належит до родини 15-ти православних костелів автокефальних (незалежних, автономних), признаючих почесне главенство екуменічного патріарха в Константинополю, котри сут незалежном од Риму групом християнских костелів, признаючих сім перших вселенских соборів.

Апостолами Словян східного обряду были два брата - святі Кирил і

Методий, котрих вислано з Константинополя на Моравію в 863 році на просьбу князя Ростислава.

Далій автор перечисляє всі етапи укріплення православія на території бывшой Польщі від XI віку, про Берестійску Унію, коли православні єпископи Терлецький і Потій прийняли главенство Риму (стали уніятами) і так далій.

Костел Православний в Польщі перед Другом Світовом войном посідав 4 мільйони вірних, 10 єпископів, 5 дієцезій і около 2. тис. приходів, а также кільканайцять монастирів. До Костела належало тогди переважно населеня білоруске і українске. Друга Світова война

принесла багато змін на карті польского православія. Зменшилося число вірних і єпископів, а также приходів. Прибуло натомість дієцезій. Главою Православного Костела в Польщі ест митрополит варшавський і цілої Польщі (такий має офіційний титул) - архієпископ Василій.

У Вроцлаві існує одинокий в краю приход, в котром служби відправляют на польском язюку. Интересне ест также, же думка впровадження служби в польском язюку вийшла рівночасно з середовищ католицьких і православних - особливо від людей, симпатизуючих з православієм.

Далій автор указує на культ Матери Божой, на велику почесть для икон так в церквах як в приватних домах.

Важним елементом православной духовности ест величава церковна музика. Творили музику таки композитори як Чайковский і Рахманинов. В Польщі популяризацией церковной музики займаєся меже иншим Отділ Церковной музики при Варшавской Опері Камеральной, котрим управляє од двох років о. Юрий Шурбака.

Од Редакції:

Статья написана якби в чисто інформаційном стилю, але вичуваєся ту тенденцію, яка існувала в Польщі перед 1939 р., коли правителі Польщі ріжними способами старалися польонізувати православіє. Правда, де тогди ици не дійшли до того, жеби Служби Божі служити на польском язюку, як то роблят у Вроцлаві. На Волині, однак, юж начали вчити Закон Божий ("релігію") в школах

на польском язюку.

Православні священники в польской армії для православних вояків уживали лем польскій язюк і проповідували в дусі патріотичном польском. Польски жовніри нищили (розберали) православни церкви на Волиню.

Автор уживає завше слово "костел" замість "церков", або "ксьондз" замість "священник" або "отець". Стари привички з "моцарствовай" Польщі покутут до днеска.

ВЕЛИКИ ДНІ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ В ПОЛЬЩІ

В неділю, 27-го октября, в Білої Підляшской отбулися центральни урочистости релігшци Православной Церкви в Польщі, получені внесеньом ікони і мощей св. Афаназія Берестейского до місцевої церкви св. братів Кирила і Митодія.

Урочистости, котри возглавлял митрополит варшавський, глава Православной Церкви в Польщі Василій, zorganizовано в звязку з 400-рочницём Берестейской Унії. Митрополит Василій в своей проповіді сказав меже иншим, же рік 1596 дав початок мартирології Православной Церкви, котрой символом стався св. Анастазій Берестейский. Той монах, будучи в Берестю, рішучо супротивился Берестейской Унії, виступаючи проти ней меже иншим на Варшавском соймі. 5 сентябля 1648 р. згинув мученичом смертю в Берестю.

З часом Православна Церква признала його святым і мучеником, котрий віддал життя в обороні віри. Часть мощей св. Афаназія, як пригадав митрополит Василій, была переховувана православними монахинями в монастирі в Лісній Підляшской, звідки з часом были перевезени до Франції. Тепер іх частина, на прохання люблинско-холмского єпископа Авля была перевезена на Підляшя, за згодом глави Російской Церкви Заграничної, митрополита Василя. "З католиками", - підчеркнув митрополит Василій, - "православни живут в приязни, але едности на правах унії бути не може."

КОЖДИЙ ТРЕТИЙ ПІДПАЛЯЧ ЕСТ ЧОРНИЙ

Расови напруженя на полудню

США

ВАШИНГТОН. - На думку американской Комісії Прав Людини расови напруженя грают важну ролю в підпалюваню негритянских костелів в США. Від січня 1995 року згоріло там 100 негритянских костелів, з чого рішуча більшість на полудню Сполучених Штатів. Мотиви тих підпалів сут ріжні, однак проти твердження консервативних організацій релігійних - расова ненавист належит до найважніших.

"Московский Комсомолец"

БІЛЬШІСТ ПОЛЯКОВ ЗАНИМАТЯ ТОРГОВЛЬЮ АБО ВИМУШУВАНЬОМ

ГРОШЕЙ

МОСКВА (РАР). - "Більшіст горожан Польщи занимают торговльом або вимушуваньом грошей на меженародних трасах", - уважат газета "Московский Комсомолец". Опінію о жерелах доходів Поляків денник висказал на маргінесі розважань о новой системі податковой в Росії, котрий пропонує впровадити міністр фінансів Александр Лівшиц.

ЛИСТИ НАШИХ ЧИТАТЕЛІВ

Шановна Редакция!

Пригода, котру я вамхочу порозповідати, - то пригода одного мого знайомого.

В 1950 р. відходить бідний 20-річний юнак из невеликого села на Свідничини за роботою в чужину. Він дізнався, што в Америці можна заробити барз дуже грошей і рішив одійти в Америку. Немало людей відходило из дому, його тоже біда вигнала в чужий край. Дома залишає молоду сестру, батьків.

Він часто думає, яка буде його дорога далеко, далеко од рідного краю. Хотів він заробляти барз дуже грошей, штоби вдома збудувати гарний дім, принести сестри з Америки гарну сукню.

Він приїхав до Америки і почало для Андрія тяжке житя. Тяжкая работа, хвороба і далина од рідного краю спричинили то, што хотів повернутися додому, но не было грошей.

Його думка день-што-день была дома на полі, де пас уці, де хлопці співали прекрасни пісні.

Знову він починає працювати, штоби післати сестрі хоч 5 доларів, цукерки. Написал лист, штоби вдома были всі спокійни, як йому в Америки

добре. Минув рік, два, три... Перше померла мати, а потім і тато, лишилася лем сестра Марія. В глибині души він вірит, што на Свідничину він повернется.

В 1994 р. його мрія здійснилася. Він приходить на рідну землю, рідний двір, де юж стоить гарна збудована хатина, де живе його сестра і еи діти. Была же то радість в їх домі! Діти по дорозі кричали: "Вуйко з Америки пришли!" Из цілого села приходили всі, што його знали. Было то радости, коли знову він чув рідну мову, наши пісні, коли він повертався в дитинство. Тоді він вирішив, што поаернется тут, де він народився і тут хоче померти.

Коли приїхав в Америку, за місяць він там помер. Може із жалю, може з радости, што по тількиох роках він міг бачити своїх рідних, свій рідний край...

Ваша читателька із
Східной Словаччини
Марія Мищенко.

Стропков, 15.8.96.

ПАПА РИМСКИЙ ЯН ПАВЕЛ II ПРИНЯЛ УЧАСТЬ В СВЯТКОВАНЮ 350- ЛІТЯ УЖГОРОДСКОЙ УНІИ

ВАТИКАН (РАР). - Папа Ян Павел II помало вертає до нормального штоденного занятя. В неділю, 27-го октября, возглавил в святині св. Петра в Ватикані урочисту святу службу з нагоди 350-літця Ужгородской Унії.

Службу, відслужену в обряді візантійско-славянскім (служба тревала понад три години), сослужили архиепископ митрополит Піттсбурга Judson M. Procyk і кільканайцять біскупів та кількадесят священників обряду візантійско-русского, прибувших до Ватикану, головно з дієцезий в США і в Канаді. В виголошеной проповіді Ян Павел II пригадав, же заключена в 1646 р. Унія Ужгородска привернула звязь Столиці Петровой з руском церквом і указал на коріня той церкви, котри сягают місії св. Кирила і Методия. Ян Павел II зазначил, же підписаня Унії через 36 епископів і священників з Закарпатской Руси, належачой тогди до Королівства Угорского, было "актом глубокой віри і довірия" і вказав, же той крок приготований завдяки діяню біскупа Eger'y Georg Jakusicsa, был частью процесу реуніфікації Костула заініційованого Флоренцком Уніюм в 1439 р. і Уніюм Берестейском в 1596 р. Папа рівнож указав, же в слідуючих роках ціла церков обряду візантійско-русского "дорого заплатила за унію з Римом і пшзнала "допуст Креста". Ян Павел II призвал вірних обряду візантійско-русского до відповідного приготовления Ювильейного Року 2000.

* * *

Від Редакції:

Така стаття з обширним

закінченьом была напечатана в газеті "Nowy Dziennik", N.Y. з 28-го октября 1996 р. на першой сторінці з фотографийом РАР, на котрой видно як Ян Павел II витає митрополита Піттсбурга архиепископа Judson'a M. Procyk'a.

ЯРОСЛАВ ЗВОЛІНСКИЙ

ЛЕМКИ

В ОБОРОНІ

В ЛАСНОЙ

Подіи, факти трагедії.
Спомини з Підкарпатя.

Кошалан, 1996.

(У Р И В О К)

В ПОВОЕННІМ ПЕКЛІ

Січень 1945 року. Зима в горах барз остра. Хотяй люде гір сут до зимна привикши, тепер додатково докучал голод. В тих околицях, где фронт переміщався понад два місяці і перевалювалися дві потужні армії, з'їдено было вшытко, што пригодне было до ідженья і што могло быти стравлене людским жолудком. Так само Німцш, як і Росіяне, з'їли вшытко.

В половині сшчня фронт пересунувся в високці гори на Дуклянскій Перевал. Одтамаль чути было лем ароматний гул, котрий як громи з перунами перелітал верхами гор. Помало в лемковских селах ставало штотаз тихше. Люде начали рахувати страти. Тоти, котри пережили, мали якуси надію, же може нарешті по 5-літній войні буде... буде мир. Як однак барз помилялися.

В кільканайцят днів по вимаршу послідного отділа "красноармейців" в лемковских селах появились офіцири Червеной Армії. Організували сельски собрания і оголошали набор охотников, називаемих тогди "добровольцями" до Червеной Армії, жеби разом бити "германця". Ходили тоти офіцири од хижи до хижи і попросту записовали імя, назвиско, дату уродженья, назву села, імена родичов або также казали зголошатися до Горлиц, где дійствував якийси комітет. На основі так приготовленого спису за кілька днів вшытких списаних зобрано в одно місце і сказано: "Ідете помагати "бити германця", яко добровольці" (што мало означати - охотники). Так было на цілой Лемковщині. Побір до Червеной Армії начато од Перемішля і Сянока - через

(Продовження на ст.3)

(Продовження з ст.2)

повіти Кроснянський, Новосанецький аж по границю в Мушині. Характерно є те, що найбільше тих "добровольців з примусу" набрано у східних повітах, а чим далі на захід від Буга - тим менший був побір. Наприклад, з так великого села як Флоринка в Новосанецькому повіті визначено лем 10 "добровольців. З цілого Підкарпаття - од Перемишля і Сянока аж по поспрад під Мушнів - Росіяне включили до своєї армії около 5000 Українців, Бойків і Лемків. Тим молодим хлопцям наложено рубашки і шинелі в місци згрупування і по кількоденному приученю, як належит стріляти і кидати гранатом - вислано на фронт, на Дуклянський Перевал і не лем. На східному фронті - командуючи Першого Українського Фронту генерал-полковник К.С.Москаленко і Четвертого українського Фронту (командир військової частини) генерал-полковник А.Гречко поповняли свої особові состави збраном молодежю з Подкарпаття.

Потрібний їм був жовнір до полевой борби в горах, на карабіни і багнети... Пару слів вяснення самим Лемкам. Отже, до масового вступованя до "руського войска, як тогди на Лемковщині говорено, намовляли рівнож і Лемки. Зорганізованих был навет самозванчий комітет під назвом Селянско-Робітничий Комітет Лемковщини, в Горлицях. В состав того самозванчого комітету входили: Максим Собін, Михайл Донський і Дмитро Перун. За чийом згодом, дозволенюм, або може наказом, і на якій підставі тот комітет діяв - не відомо до днешного дня.

Чи были які документи діяня того комітету?

Вартуе хотяйби для самої исторії вяснити, хто в дійсности послал ту лемковску молодеж на перші лінії фронту і віддав на винищення в войні, бо з перспективи часу можна оцінити, же включеня людей до "руського" войска принесло їм лем великі страти: забити, ранени, окалічени, а пізнійше позбавлени горожанства, а наконец позбавлени прав і депортовани зо своїх сел, домів.

Аванси і побут запевнили собі за того гдекотри члени самозванчого комітету. В такий спосіб доконано повної незаконної мобілізації. Был то перший зараз по войні акт незаконія на полудню Карпат. Не удалося до днеска дойти до приказів і законних підстав, коли такі были, які давали би можливість побору до "руського" войска горожан іншої держави, польских горожан, замешкуючих од віков на території Польщі. Змобілізованим наложено мундир (уніформ) жовніра Червоної Армії, названо "добровольцем на смерть" і погнано "бити германця".

В 1939 року также послуженося Лемками, хотяй тогди удалося змобілізувати лем кількисот мужчин, тепер удалося в барз коротком часі забрати кілька тисяч.

Насуватся основне питаня: "Чи было то можливе без згоди польской сторони?" Прецінь від липця 1944 року діяв юж Польський Комітет Народного Визволення - Уряд Польський. Отже, дав чи не не дав згоди на мобілізацію до російского войска? одно з того всего єст певне, же Лемки воювали на Дуклянском Перевалі, воювали о Прагу і брали участь в здобутю Берлина. В цілої повоєнної літературі не нашов я о них жадного спомину, а они воювали, гинули, а як їх потрактовано пізнійше?.. О том за хвилию.

Лемки воювали на фронтах, а што творилося тут в горах? Коли "дуклянське пекло" перенеслося даліше на територію Чехословаччини і Германиї в лемковских Карпатах начала організуватися нова власть. Опустіл в Крампной постерунок української поліції. Гдєсь в містах організовано уряди, міліцію, назначувано людей на становища. По селах на короткий момент час затримался. Ненадовго. По лемковских селах шторах частійше появляються групи озброєних людей. Ночами або і в білий день входять до газдівок, грабят Лемков, забирають то, што ищи можна забрати, навіть одєжу, яку газда мав на собі, мусів оддати.

Тото нове пекелко зробили Лемкам їх дотеперішні сусіде - Поляки - банди рабівників. Маю перед собом кілька сторін машинопису, на котрих указано назви сел і назвиска людей, котри были обробовани, побити, были также убити. Лемки мушени были начати думати о власной обороні.

В селі Мисцова остало ищи небогато молодих мужчин, бывших лемковских партизанов. Дмитро Лабик, видячи, што твориться, скликує своїх людей - організує Лемківску Народну Міліцію в Крампной. Своім діяньом обнимає знов села полудневої частини повіту Ясло і Кросно. Тота міліція має стати обороном перед озброєними групами рабунковими.

Давний відділ лемківских партизанів "Борці за свободу" знов стає в обороні населеня. Таких лемківских постерунків з кількома або кільнацятьма чергуючими людьми было кілька. Але появилася юж перша проблема. Власти в повіті, а такі юж помало діяли. Коменда МО, Старости, повітови комітети PPR, Уряди Безпеки - не висказали згоди на легалізацію Лемківської Міліції, натомість сами Лемки не были охотни до повторного приманя зброї в своїх руках. Тому численних - великих лемківских селах організовано нічні варти - називалося то "триманьом варти" Визначано на нічну варту по кільку мужчин, пр. 2 або 3 двійки або трійки, і їх задачом было сторожити в селі цілу ніч. У Фльоринці варту організували пожарники. Визначано три трійки, понеже село єст барз розлоге, визначано райони патрулюваня. Много раз я обсервувал одправи таких варт: три триособові патрулі, котрим комендант сторожи Стефан Мерена визначал задачи. Часто брали зо собом стражацку трубку. Одни пильнували того, што їм ищи остало по трудном часі окупації, інши воювали гдєси на фронтах. Але єдни і други з

тугом чекают часу миру. Здалося, же тот желаний мир єст юж близко. А тимчасом...

Тимчасом по Підкарпатю в лютом (февралю) 1945 року, на цілої Лемковщині появилася нови російски офіцери НКВД. Чого хотіли тоти офіцери? Читателю належится пару слів вяснення, понеже від часу появи офіциров НКВД починаєся перший акт лемківської трагедії. Отже, 9-го вересня (сентября) 1944 року РКWN заключил договір з урядами Української Соціалістичной Республіки Совітської і Білоруской Соціалістичной Республіки Совітської о "взаимной евакуації". Тот договір давал підставу до виїзду особам народности української: білоруской, російской і русинской до відповідних республік, а также повороту до Польщі Поляков і Жидов, котри 17-го вересня 1939 року были горожанами польскими, а тепер перебували на території України або Білоруси. На основі того договору доконано другого акту незаконія на Богу духа винному лемківському населеню. Російски офіцери приїхали намовляти місцеве населеня до переселеня, значит виїзду з Польщі на стало до СССР. В договорі "єст то виміна добровільна". Акція переселеня після упомянутого договору мала быти закінчена до квітня (апріля) 1945 року. Визначено територію, обняту акційом. Были то воеводства: Ряшівське, Люблинське і Краківське. Поділено їх на 15 районів, в котрих діяли комісії польско-українски.

(Далій буде)

К Е Р М Е Ш

in LEMKO HALL,

556 Yonkers Ave, Yonkers

23-го ноябрия (листопада), 1996.

Початок о 7 год. вечера. Будут смачни лемківски стравы (buffet). Вечера супроводжуватимєся лемківскими мелодіями і піснями у виконані Петро и Гануа Шкудич.

Після вечері, о 9-й год. вечера - танці у супроводі оркестри «ГАРМОНІЯ» (HARMONY Slavic Polka Band).

Вступне: вечера і танці - \$20,
танці (без вечері) - \$10.

FOR SALE

SONY TV and SONY VCR both MULTI SYSTEM (PAL, SECAM and NTSC) hardly used. Works in USA & in Europe.

Paid - \$1,500
ask - \$ 1,000.

Please call (609)978-7727.

Зо життя Тылявянки

Я родилася в Тыляві, от Івана и Анни Каминских. Майже с дитських літ робила-м на панських полях и в панських лісах, садила бураки, грабала и складала в копы сіно, чистила ліс и садила новий. Коли я подросла, выдали мя за Турковського и стала уж яко-си газдыньом. Но недалго я газдынила. Пришол 1914 рок, и война. Мужа забрали на войну. В августі того року через нашы горы начали валитися мадыарскы войска. Тысячы тых мадыаров кватеровали по наших хижках. Як дикаре грабили и нищили всьо. По яко-си часі уходили на русский фронт, а на их місце приходили другы. Так тяглося войско за пару місяцев, потом кус втихло, но ненадолго. В села знов валятыся хмары войска, але уж не с Мадыарии на русский фронт, а с русского фронта втичут в Карпаты. Тоты отступаючы войска рижнилися от тамтых попередных: тамты, што шли на русский фронт, крали и нищили доробок, но с людми обходилися хоч наполовину по-людскы. А тоты, отступаючы, металися на людей як звіры. "Вы москвофулі, вас треба всіх выстріляти! Вы зрадники Австрии, вы за московскы рубли збудовали в селі кооператив и Тескер за московскы рубли шпионуєте для Москвы". Нам пришлось пережити дуже звірств, але прето мы пережили всьо. У нас приготавлили фронт, то войска так навалили, што каждый метр міста в обыстью был занятый войком, селяне не раз настоячы дримали, бо не было где лячи, где не было вояка, там стоял конь, полна церков коней.

Одного дня мы узнали, што знимают звоны и берут на войну. Я пошла ку церкви, штобы попрощатися с нашыма прадідныма звонами. Воякы стігают звон за звоном. Я вошла в церков, смотрю, а коні попривязованы до хоругвей и до крестов; стіны, лавкы и образы зогрызаны конскыма зубами. На середині церкви горит оген, кругом огня дримают понуры воякы. Люде ходили кругом церкви и як бы прашалися с ней послідний раз.

17 ноября в армии замітно яке-си оживление; офицеры крутятясь промеж вояков, воякы, едны што-си приготавлиют, а другы ходят по селі, рабуют, што попали. Пришли и до нас, кричат на мене як скажены: "Давай масло, давай хліб, яйця, сыр!" Я справляюся, же я ничого уж не мам, што мои діти тоже голодны, а ніт што им істи дати. Но мадыар наставил до мене багнет и приказал отверати всі скрині и показувати, где што ест. Я отверала всьо, но ничого не нашли. Лишили мене и пошли по другых домах.

В нашом домі поміщался полевой штаб. 18 ноября входят воякы и рапортуют, што в Дуклі уж русске войско и што козацкы патрули подходят под наше село. Команда отразу дала приказ селянам выбратися зо села. У кого были коні, то складал свое господарство на воз, кто не мал ниякой тяговой силы, то войсковы форшпаны дешто взяли на свои возы. Мы поскладали што могли на свой воз, тато поганял коні, мама вела дві коровы, я несла на руках одно-рочноного сына Василя, за мном ишла дво-рочно дочка Анна. Пришли мы к венгерской границі; там форшпаны звалили всьо зо своих возов и вернулися, люде мушены были брати то на свои плеча и нести дальше. Воякы уставили нас до глідов и погналі, за цілу дорогу кричали все "лева, лева". Но с того маршунич не выходило, бо в колоннах были старикы выше осемдесяткы и діти по два roky. До того у каждого великий тлумак на плечах. Кто уставал, того били кольбами. Дошли с нами до Швацкокого ліса, коло села Комарник. Я выбилася зо сил, сіла до фсы и кажу до отца, што я дальше уж не пойду. Але посиділа я, и нич иншого немож было

зробити, треба было стати и итти дальше. Приходиме к селу Гунковцы. Там нас сперли, но в село заборонили итти. Мы розложилися зо своим табором на равнях коло воды, потом мы узнали, што селянам строго заборонено нас допустити к селу, им объяснено, же мы "якы-си дикы москвофилы", небеспечны люде, и штобы никто не важился нас в дом приняти. Мы назберили дров и розложили огні, дробнійше голузя мы зберили и стелили под дітей, на тото патыча положили дітей спати и понакрывали чым кто мал. Для малых грудных дітей мы привязовали плахты до дерева и робили для них колыскы. Люде полягали як кто мог, а матери стоят коло своих дітей и колышут. Никто ище не заснул, як пустился сильный зимный дождь, потом сніг и мороз. Всьо перемокло до ниткы и мерзне. Дорослы люде всі розошлися по кряках за дровами, носят на огонь и так коло огня спасаеме житя наших дітей. Окзло полночи от стороны наших сел рознеслася по горах сильна стрілянина, земля затряслася от канонов, нашы коровы зо страху поторгали мотузы и повтікали от нас. 19 ноября вчас рано нас окружила мадыарска полиция и погнала дальше. Людям жаль отхэдити далеко от своих сел и по дорозі при каждой случайности утікали до кряков. Яких тридцет фамелий осталося. Мы собралися до громады и подалися в ліс близко села Песянов. Гора, на котрой мы ночували, была покрыта снігом и был сильный мороз. Рано с нашей группы выбрали мою маму, штобы пошла до села и просила вийта (рыхтаря), штобы нас принял в село. Громадский уряд згодился нас приняти, но под условием, што мы будеме переходити с ліса незамітно, штобы о том не дозналася мадыарска полиция. А если нас найдут, штобы мы не повіли, же мы пришли в село за дозволом вийта або громады. Мы с ліса перебралися в село, люде розмістили нас по стодалах и обышли нас як могли. Жандармы што-си перенюхали о нас. Такой на другий день рано пришли и требуют от вийта объяснения, якы люде находятяся в селі. Им объяснили, што якы-си люде утікали от фронта, зашли вночи в село и так оставилися до тепер. Жандаре дали приказ вийтови, штобы нас "выгнал к чорту". Но ни вийст ни громада не выполнили приказ жандармов. Совість не позволила им выгнати нас с дітми на сильный мороз и зиму. Нам казали сидіти, пока буде можна. Мы были там до 27 ноября. Того дня пришли жандармы в село, ходили от хаты до хаты с криком "алес гарунтер". Люде не дуже понагляютяся, не знают, што где творитяся, но все такой жандармы побудили людей. Встают, начинают збератися. Нараз видиме, ціле село горит. Товды, як кто выскочил с горючей хыжи, одітый ци голый, так остался на снігу. Мы подалися в лісы. В лісі коло села Браслава мы остановилися на ноч. Мороз не до выттриманя; дітом отмерзают руки и ноги, а огонь невольно класти, бо мы под самым фронтом.

Я ледво стою на ногах, а хлопец такой замерзат на моих руках. Прошу маму, штобы пошла зо мном в село. Мама взяли на руки мое дівча, а я хлопца, и через сніжны замети пробиваемся в село. С великом муком пришли зме меж хыжы. Просиме едну жену, штобы нас приняла. Жена каже, же ей не вольно нас приняти; а подруге, мы всі завтра оставляеме село. Але каже жена: "У нас мешкают офицеры, идте протсе, може вам позволят хоч переночувати". Я иду к офицерам: лица знакомы, прошу их, штобы позволили ночувати, бо гину с дітми в лісах. Офицер звернулся к кухару и каже мене звідатися, ци я ту кого познаю. Я отповідам: "Я познала

всіх вас, вы у мене квартировали, то тепер позволте мі переночувати у вас." Офицер посмотріл на мене, штоси скрутило його душою, бо по його лиці потекли слезы; позволил остатися. Я пошла с дітми спати. Офицеры гнали в карты до полночи. Лем што почали розбератися до спаня, як влітуе вояк, што-си рапортуе. Я поняла только: "русс, телефон брокин". Офицеры за пять минут лишили дом. Кухар зберат манаткы. Я звідуюся кухаря, чом не спит. Он каже: "немож, русс зараз буде ту, ты также мушиш втікати, бо русс буде тебе пук..." Забрался и кухар, а мы остали. Я попросила добру жену припильнувати моих дітей, а сама пошла в ліс отвідіти моих односельчан. Всі живы, но тремтят от студени. Я повідам им, што всі австрийцы уж втекли, в той околиці уж ни одного ніт. Люде повеселили и кажут: "Подме на нашу сторону, там може уж русскы".

Выбрали 6 хлопов и я с ними. Идемe с лісов ку дорозі. Дорога заполнена русскыма войсками. Коли увидили нас, кричат: "не бойтесь, мы вам ничого делать не будем." Нашы хлопы отповідают: "Мы не боимся, мы ждем на вас." Коли зме зышлися, они кричат: "Здравствуйте, братья!" А мы: "Слава на вікы Богу." Просятяся нас: "Откуда вы?" Мы кажемe: "С Тылявы!" "О, ребята, совсем спалено!" Мы плачеме. Они: "Не плачте, братья, в нашей стране хлеба довольно, хватит и для вас." "Из села только церковь, кооператив и два дома оставилися". Потом просятяся: "Где больше ваших людей, где дети?" Мы повідаме, же в лісі. Солдаты с нами в ліс, забрали всіх нас до села Доброславы, там варили для нас вечерю. Никто до рана не спал.

Рано козаки наперед нас роблят нам дорогу в снігу, мы за ними идеме и так приближаемеся ку родным сторонам. Приходиме ку цисаркі, а там войска аж землі тяжко, солдаты сошли з дорогы, штобы нас пропустили. Пришли зме до Барвінка. Солдаты кажут: "Тут у нас ест коровы, идте дойти, будет молоко детям." Мы пошли ку коровам. Мама нашли меж ними дві свои коровы, котры поторгали мотузы и втекли от нас ище первой ночи. В Барвінку мы поили, отпочили и выбралися до Тылявы. Мама взяли зо собом тоты дві коровы. В Тыляві нашы хыжы тліли. Мы при том огні варили собі істи. Каждый газда растаборувался на своем подворю. Переходячы русскы войска смэтрли на нас, як мы валяемеся на погоренисках, давали нам хліб, грошы и одежду. На другий день нас всіх порегистроввали, присылали хліб, так што істи было дост. Коло святого Николая австрийцы приблизилися к нашим сторонам. Почался сильный бой. На самого Николая я родила дитину. Нашу хыжу прошивают кулі. Я встаю и пробую обуватися. Но солдаты забрали мое обутя, шмарили от мене, казали лежати, запевняючи, што австриякы скоро будут отбиты.

В маю, 1915 року, русскы войска начали отступати с Карпат. Забрали и нас с собом до России. В дорозі коло села Залуже, нас догоняли австрийцы. Кулі падали в нашы возы. Но русскы задержали их, и мы отдалилися от австрийских куль. Приходиме до Городка Ягеллонского, там стояли русскы войска. Я виділа, што русский солдат несе воду, подошла, прошу, штобы мі дал напитися. Лем штэ мі подал воду, кричит "ступай, бомба летит на нас!" Я, здаеся, отскочила, но нараз упала беспритомна с сыном на ру-

(Продовження на ст.5)

(Продовження з ст.4)

ках. Докторе привернули мі пам'ять. Не була-м поранена, но каминя и глина приглушили мене. В Городку мы постояли три неділі, так што я вернулася вполні до здоров'я. В Галичі люде кликали нас видіти могилу 90 замучених селян німцями. Повідали нам, што самостийники, хочачи помститися на селянах, пошли в церков и звонили, потом пошли на войскове командо и сказали, што "москвофилы" звонами давали сигнал москалям. Девяност люде было арестовано, всіх поставили над яму, приказали одному другого вішати, перший, другий, десятый и так до конца. Котрый отказался выполнить тоту роботу, тот живым был шмареный меже трупов и заваленый. Отже я ище в 1915 року виділа "высшу німецку культуру".

Мы пошли дальше. На ноч остановились близко одного фольварка. Пустился сильный дождь. Мы просиме панску службу приняти нас до столоды, но они повідають, "што пан не позволят". Поздно вечером приїжають козаки. Прсытятся, чом не заходиме во двор. Повідаме, же пан не позволят. Козаки пошли ку пану. Видно, дали му добру медицину, бо зараз пустил. Мы вошли до столоды. Коров и коней козаки загнали до панскэй травы. Там они паслися до рана. Вчас рано мы пошли дальше. Приходиме ку русской границі. Там спочиваме и вариме істи. По отпочинку пустилися через границу. Проходиме кэло пограничной таблицы. Наши старшы люде поставали, смотрят в сторону Карпат и слезы ліються по их лицах. Мы, молодшы, штобы оживити пригноблених горем стариков, заспівали "Пора за Русь неразділему". И так зо співом минули пограничну таблицу. Ночували в Горохові. Там нас накормили ввечер и рано, и мы пошли дальше. В Луцку моя три рочна Анна упала с воза и колеса перешли через ню. Мене с дітми забрали до шпиталю. Коли діти выздоровіли, пошли зме в дальшу дорогу. За Шутковом нас розмістили в вєнних касарнях. Там была добра кухня, были докторе, сім неділь там зме стояли. Докторе осмотрили нас всіх и щепили. З нами были там люде с Восточной Галичины, котрых отступаючы русскы армии выселили с фронтowych ліній. Меж нима было много люде, які ненавиділи всьо, што русске. Нас поштуркували, прозывали "москвофилами". Они были дуже нелюдскы и захланны, як німцы. Без огляду на то, што істи давали дост, они, як пажерны, за столом все были першы, што не зіли, то напыхали по кишнях, столы оставляли оголенны до чиста. Мы лемкы тихы, скромны приступали ку столам все порожным. Так шло даякий час. Мы ничого никому не казали, не скаржилися. С часом тэ запримітила обслуга. Почали слідити, што робится. Як узнали, як то всьо иде, повідомили о том команду. Перед обідом команда спокійно вшла и солдаты помішалися помеж люде, спокійно крутятся, як бы их ничого не обходило. На столі поставили обід. Всьо тото захланне, по старому звичаю, прискочило ку столу, а мы по боках, як сироты. Никто ничого не каже. Тоты галицкы німцы ідять, а остальне до кишень. Коли опорэжнили всьо, тогды встають и пускаються к выходу. Команда задержала всіх и дала им таке казаня, яке я до смерти не забуду. Не забудут напевно и тоты "галицкы німцы", для яких казаня было призначене. Потом команда приказала людем с Карпат остатися, а всі прочи най выйдут. Для нас варили другий обід. Мы іли, а офицеры гворили нам, штобы мы пребачили, же тут так было, и што они отразу то не запримітили. От того дня тамты получали отдільно, што им належится, и мы свое отдільно.

Отталъ выслали нас за Новгород Волынский. Там розмістили нас в німецкых коло-

ниях. Німцы были выселены в Сибирь. Нас розмістили по' домам. Офицеры гворили нам, што німцы не вернутся и што мы будеме тут хозяевами. Всьо поле мы должны обрабляти, сіяти и садити и потом собрати, як свое. Люде місцевы сходятся ку нам, несут хліб, масло, сало, одежу. Гворят: "Ну, прямо как родные, сестры и братья!" Многы с них знали за лемков, як за добрых люде. Мы при помочи сусідов, котры давали нам всьо, што могли, сцідо стали обеспечеными людми. Пришли жнива, мы собрали пшеницу, жито, ячмень, овес, выбрали картошку. До того мы ище получали поддержку от государства.

На весну я пошла до работы на желізну дорэгу. Платити нам 50 рублей в місяц и харч. Я робила пол рока. Купила корову, зимову одежу для дітей и чоботы для себе. Там мы прожили штыри рока. За тот час я познала русский народ. Лем мы перешли с Австрии в Россию, то ку нам со всіх сторон приходили люде с подарками, каждый отни-

мал собі, штобы для нас вділити. Тота братска любов, помоч и опіка продолжалися до остатнього дня, пока мы там были. Люде всяко гворят о русском народі, но я мушу повісти правду, што офицеры, солдаты и народ, який я встрічала в тоты тяжкы часы, были заинтересованы лем тым, штобы нам помочи. По штырох роках нашой жизни в России пришли зміны. Появляються німцы, разом с нима и им вірны слугы німецкы украинцы. Начинают установляти свою власть. Выселены німцы на Сибирь вертаються на свои колонии. Нам пришлось уступити им с их домов. Мы выбралися назад в Карпаты.

Русскыма колями привезли нас до Радзивилова, австрийскыма до Бродов, а там нам уж приказали отпочивати под голым небом за 26 дней. Раз на день дали "кавы", часом дали слайс на душу конского мяса. Хліба совсім не было. Докторе пришли нас визитерувати, ци дакой заразы не несеме с России. Нам женам и дівкам приказали порозбератися до гола и так як нас Бог сотворил, "вырегулювали до гліду" и гнали одну за другом до доктора и реготалися с нас, як коні. Потом товаровыма вагонами привезли нас до Львова, из Львова до Кросна. Оттамаль уж сме досталися до дому, як кто мог. Наши поля за тот час обернулися в пустыню не до познания. Там, где было село, всі погорениска заросли копривом. Нам пришлось горенько побідувати, закля зме село отбудовали и закля на землі доробилися хліба. И тепер, як довідуемєся, тоты самы брудны німецкы руки по другий раз за нашого житя спалили наше родне село Тыляву. А русским, як и перше, пришлось спасати наших родных от голодовой смерти.

МАРИЯ ТУРКОВСКА, тылявянка.

Ци вас істория не навчыла?

Моя отчизна в Карпатах,
То пречудна країна,
Як царівна в шатах —
На імя ей Лемківщина.
Она найкраща в світі,
Мила серцю мому,
Мушу о ньой снити —
Думати по своему.
Ей нам одобрали
Братя и славяне,
Нас повыганяли,
Як звірів — погане.
Ци вы юж забыли
Сторочну неволю?
Нич вас не навчыли
Повстаня за волю?
Таж вас розберали:
Вспільно цар з німцями,
Школы одберали,
Мучыли тюрмами.

Лем села и міста
Вам вшиткы лишали,
И люде до чыста,
Тіж не выганяли.
Так, то было пекло,
До днес памятате,
Дуже часу втекло,
Але свое мате.
Мате свої пивы,
Рікы, горы, море
И міста красивы,
Лем там в горах горе!
Вшиткы свои злости
На нас сте шмарили,
Робите пакости,
Край наш сте знищыли.
Ци не встыд ся мстити
Над нами лемками?
И вшитко знищыти
Лісы зо селами?
Таж мы малий нарід,
Лем пятсо тысячний.
И ци вам не встыдно
Над ним ся знущати?
Встыд вам превеликий
Над нами ся мстити!
Мы народ розбитий,
Штож маме робити?
Не маме помочи
Од никал на світі,
Блукаме, як в ночы,
Всядиль трудно жыти!
Матере не маме,
На крест ей розпяли!
В світі ся блукаме
В злыднях и печали.

Кукала зозуля

На высокім буку
Зозуля кукала:
"Куку, куку, куку" —
Так все повтаряла.

Я тоту зозульку
Барз любил слухати,
И свого колегу
Мусіл ем все брати.

Мы сіли під буком
На довгім кореню
И пречудным звуком
Были утішены.

А він нюсся **ВКОЛО**
Понад горы верлом,
Та звучал премило
Разом з своїм ехом.

Мы так все слухали
Аж до пізной ночы,
О світі забывали,
Сон закрывал очы.

Тепер юж не чую
Нигда той зозулі,
Бо в чужыні жыю
На другій півкулі.

ШУМІЛА БЕРЕЗА

Шуміла береза,
Як ся розвивала.
Плакала дівчына,
Як ся выдавала.

Не шум ты березо,
Але розвивайся!
Не плач ты дівчыно,
Але выдавайся!